

TEOLOŠKI ODBLJESCI U MEVLUDU HAFIZA SALIHA GAŠEVIĆA

Bajram DIZDAREVIĆ
Medresa Mehmed Fatih, Tuzi
dizdarevic_b@outlook.com

SAŽETAK: Sve što se uradi ili kaže nužno mora biti zaodjenuto u kontekst koji pomenuti čin prouzrokuje. Mevludski spjevovi sami su izraz ljubavi koju su muslimani stoljećima iskazivali prema blagoslovljenom Muhammedu, te je upravo ta ljubav koju su osjećali barem djelimično oživljena kroz stihove odnosno mevludske spjevoe. U radu ćemo se osvrnuti na teološke odbljesci koji su prisutni u Mevludu hafiza Saliha Gaševića, budući da su ovdašnji muslimani kako prije jednako tako i danas u svojem promišljanju i razumijevanju svijeta bitno determinirani odnosno uvjetovani vlastitim interpretativnim određenjem, pri čemu se u našem kulturalnom odnosno intelektualnom ozračju jasno nadaje hanefijska odnosno maturidijska interpretativna škola mišljenja, kao i izuzetno njegovano sufijско mišljenje koje je snažno uticalo na muslimansku kulturnu baštinu i baštinu našega podneblja, što se i više nego jasno nadaje i iz samog Mevluda koji je predmetom našega istraživanja.

Ključne riječi: mevlud, hafiz Salih Gašević, hanefijsko-maturidijska škola mišljenja, sufijско mišljenje, kulturna baština

Teološki odbljesci u Mevludu hafiza Saliha Gaševića

Kada je riječ o Mevludu hafiza Saliha Gaševića¹, jasno primjećujemo da su teološki ulomci i više nego primjetni, te ih možemo podijeliti na antropološke i kosmološke, pri čemu je, treba istaći, sufijски utjecaj u njima odveć snažan. Tako je, kada je u pitanju antropološki aspekt, tu uglavnom riječ o blagoslovljenoj ličnosti Muhammedovoj, koja je u samom

središtu svega stvorenog. Dakle, dragi Bog stvara čovjeka te mu dodjeljuje najpohvalnije karakteristike, i sve što je nepohodno da na skali duhovne spoznaje raste, razvija se, te na koncu doživi i vlastito duhovno punoljetstvo.² (Nasr, 2004:120-135; Chittick, 1989:16-30, Hafizović, 2005:39-61, Meyerovitch, 1988: 25-27) Ta sadržina ili egzistencijalna popudbina potencijalno je prisutna u svakom čovjeku, no, u blagoslovljenoj

Muhammedovoj ličnosti ona je, božanskom providnošću, u potpunosti aktualizirana. (Nasr, 1995, Nasr, 2000:57-83, Hafizović, 2018:39-40) Hafiz Gašević jasno ističe prvostvorenost Muhammedove, blagoslovljene neke je, ličnosti, što je karakteristično za sufijски interpretativni uklon.³ Naravno, budući da su takva mišljenja jasno potkrijepljena i samom konstitutivnom tradicijom, niti u maturidijskoj niti u ešarijskoj akaidskoj

¹ Želimo istaći da smo prilikom pisanja ovog rada konsultirali djelo *Mevlud u životu i kulturi Bošnjaka* koje je priredio Džafer Obradović, a u kojemu je dostupan i Mevlud hafiza Saliha Gaševića.

² Živimo u dobu u kojemu je suštinska uloga čovjeka bitno pomjerena iz

svoga središta, te u kojemu se duhovni rast posve potisnuo, pri čemu je biološki odnosno izvanjski ili tehnološki napredak prenaplašen. Naravno, to je bitno naslonjeno na preovlađujuće čovjekovo razumijevanje svijeta, te razumijevanje njegove navlastite pozicije u kosmosu.

³ Tu prije svega imamo na umu sljedeće stihove:

*Sedždu njemu učiniše meleki
A dragi Bog pokloni mu pomoći
Svog habiba na čelo mu nur dade
i ta nur mu jedan zeman ostade.*

(Gašević, 2000: 141)

školi mišljenja takvo mišljenje nije se odbacivalo, no, opet, nije se ni (pre)naglašavalo. Dakle, budući da se upravo ta karakteristika njegove ličnosti ističe, prvostvorenost njegova duha, uma odnosno intelekta i svjetla, i pored toga što je posljednji povijesni Božiji Poslanik, jasno primjećujemo da se želi naglasiti njegovo prvenstvo u odnosu na sve Božije Poslanike, blagoslovljeni neka su, koji su mu povijesno prethodili a kojima on metapovijesno, ustvari, prethodi, i čiji dolazak on, blagoslovljen neka je, navješćuje, a čiju središnjost oni, blagoslovljeni neka su, posvjedočuju unutar same povijesti. (Hafizović, 2015:71-75, 144-148, Hafizović, 2017:75-93)

U mevludskom spjevu nam se nadaje razlog Božijeg izlaska iz svijeta tajanstva odnosno skrivenosti, te njegovo prvotno samoočitovanje bivstvovodavnom riječju (*kun*).⁴ I ovdje je sufijski utjecaj izuzetno snažan, budući da u tradiciji ne postoje konkretna predanja kojima bi se pomenute tvrdnje mogle potkrijepiti, no, ipak, treba istaći da sama ideja ne proturječi niti najmanje duhu Kur'ana. Naprotiv! U samom kur'anskom tekstu čitamo da je Bog dragi sve stvorio da bi čovjeku koji je kruna svega stvorenog bilo na raspolaganju. Opet, blagoslovljeni Muhammed sama je srijeda svekolikog ljudskog roda. Dakle, Bog se odlučuje da napusti strogu šutnju, da bi se u sāmome svijetu ogledao, pri čemu je opet srce blagoslovljenog Muhammeda najdotatnija primateljka Riječi Božije (*Verbum Dei*) odnosno Božijih očitovanja u svijet (*tajalliyāt*) ili Njegovih lijepih imena i atributa (*šifātullāh*). Naravno, i ovdje je riječ o antropološkom aspektu, budući da pomenuti razlog

govori u prilog središnjosti blagoslovljenog Muhammeda, u kojemu se ogledaju Božija imena Prvi i Posljednji (*al-Awwal, al-Āhir*), te koji je mjerodavna i smjerodavna ličnost sveukupnom ljudskom rodu. Dakle, da nije blagoslovljenog Muhammeda, samo uvođenje svijeta u postojanje bilo bi bespredmetno, budući da Bog dragi sve stvara s mjerom.

U spomenutom izvješću primjećujemo da se Bog imenuje Stvoriteljem (*al-Ĥāliq*) svega stvorenog, pri čemu je također oslovljen i sām način stvaranja (*takwīn*). Jasno je istaknuto da dragi Bog živa bića izvodi iz nepostojanja odnosno iz ništa (*ḥalq min lā shay'in*), pri čemu je to ništa doista ništa, što je nasuprotno mutezilijskoj interpretativnoj školi shodno kojoj je to ništa ipak nešto, odnosno predbivstvajuća materija u kojoj je smiren potencijal koji naposljetku snagom božanske riječi biva aktualiziran, odnosno uveden u postojanje.⁵ (Wolfson, 1976:355-452, Martin, Woodward, Atmaya, 1997) Naravno, sām čin Božijeg tvoračkog pregnuća je smislen (Hafizović, 2015:56, Hafizović, 2006, 27), a on se nadaje u prethodno pomenutoj ulozi čovjeka kao krune svega stvorenog kojemu je povjereno šticeenje i čuvanje kosmosa. Naravno, čovjek kao mikrokosmos to će biti u prilici jedino ukoliko prethodno ovlada vlastitom ćudi. (Hafizović, 2015:26-27) Zanimljivo je istaći da se u ovom slučaju hafiz Gašević ipak opredjeljuje za maturidijsko-ešarijski uklon kada je posrijedi sām čin Božijeg tvoračkog pregnuća a u kojemu se insistira na stvaranju iz ništa, pri čemu je, kao i prethodno navedeno stvaranje iz ničega, i emanacionizam posve istisnut iako se na njemu posebno insistiralo

u sufijskom interpretativnom ozračju. Dakle, budući da su prethodno sufijski elementi bili odveć snažni, važno je istaći da u ovom slučaju hafiz Gašević ipak insistira na kreacionističkoj nasuprot emanacionističkoj odnosno mutezilijskoj teoriji. (Hafizović, 2006: 41-68, Burell CSC, 2016:135-154)

Također, hafiz Gašević jasno ističe da je viđenje dragoga Boga nedvojbeno i da se ono dogodilo odnosno da će se dogoditi, čime jasno naglašava maturidijsko-ešarijsku teološku poziciju koja pomenuto viđenje ne dovodi u pitanje, nasuprot ponovno mutezilizama koji ističu da pomenuto viđenje treba razumijevati u isključivo alegorijskom značenju, te da je riječ zapravo o svjesnosti da nas Bog u tom trenutku promatra, te posljedično tome iznutarnjoj prožetosti neobjašnjivim osjećajem usljed preplavljenosti blagoslovljenim božanskim pogledom. (Al-Māturīdī, bez godine izdanja:77-93, Al-Ash'arī, bez godine izdanja: 13-20, Al-Bazdawī, 2003:83-93) Naravno, mutezilije zastupaju ovo gledište htijući sačuvati nepovredivnost Božije transcendencije (*tanzīh*), budući da viđenje, shodno njima, pretpostavlja i tjelesnost Boga, što bi posve narušilo njihovo razumijevanje suštinske islamske doktrine – tawhīda. Naravno, niti maturidijsko-ešarijska teološka pozicija ne pretpostavlja tjelesnost Božiju da bi se pomenuto viđenje obistinilo, budući da ne možemo o budućem svijetu govoriti u kategorijama svijeta kojega živimo.

Hafiz Gašević jasno naglašava da božanski glas ne sliči ljudskome, da je posve drukčiji, u čemu jasno prepoznajemo maturidijsko-ešarijsko teološko pozicioniranje kada je posrijedi jedno od najkontroverznijih teoloških pitanja u ranome kelamu, pitanje (ne)stvorenosti Kur'ana, čime se jasno želi istaći da je Kur'an neupitno božanski govor, te da je usljed toga, budući da je riječ o Božijem svojstvu, oduvječan i zauvječan (*ab aeterno*), što je nasuprotno mutezilijskoj doktrini o stvorenosti Kur'ana, opet usljed htijenja da se ponad svega naglasi oduvječnost i zauvječnost isključivo

Kao i na stihove u kojima se jasno ističe njegova, blagoslovljen neka je, prvostvorenost:

*Bog stvorio Muhammeda najprije
pejgamber se on rodio najpotlje.*
(Gašević, 2000: 142)

⁴ Tu imamo na umu sljedeće stihove:

*Džebrail mu veli: "Hajde slobodno,
izrad tebe sve je ovo stvoreno!"*
(Gašević, 2000: 150)

Kao i na sljedeći dvostih u kojemu se jasno naglašava nakana božanskog tvoračkog pregnuća:

*Sve Ja to sam porad tebe stvorio,
najboljega tebe Sebi vidio.*
(Gašević, 2000: 152)

⁵ Tu imamo na umu sljedeće stihove:

*Aršu ćursu sabibija Bog dragi,
iz nemanja ovi svijet ogradi.*
(Gašević, 2000, 141)

Božija, dočim opet jasno pravi i djelimičnu ogradu u odnosu na hanbelijski fideizam budući da je božanski govor kao takav artikuliran posredstvom glasa i slova koji su neupitno stvoreni, pri čemu možemo govoriti o svojevrsnom međuprožimanju nestvorenog sa stvorenim. Božanski govor koji je zauvječan artikuliran je u jeziku koji je neupitno stvoren, pri čemu bismo mogli ustvrditi da su i hanbelijski fideisti i mutezilije djelimično bili u pravu, budući da su istupali iz posve drukčijih perspektiva, dočim je pomenuti

“problem” na vrlo ingeniozan način razriješen u maturidijsko-ešarijskom interpretativnom krugu, pri čemu je sačuvan dignitet božanskog govora, a opet jasno načinjena distinkcija između onoga što je božansko i onoga što je produkt stvorenog odnosno ljudskog. (Al-Bazdawī, 2003:62-75, Al-Ash'arī, 20-33)

Zaključak

Očevidno je da se hafiz Gašević u svom mevludskom spjevu

koristi/o teološkim ulomcima, i to upravo onim koji tretiraju vrlo osjetljiva pitanja iz područja vjerujuće tradicije, odnosno akaida, pri čemu je jasno moguće ustvrditi koju je školu hafiz Gašević preferirao, odnosno kojoj je akaidskoj školi mišljenja pripadao. Naravno, usudit ćemo se kazati da je nesporno njegovo izvanredno majstorstvo u poetskom izražavanju, usljed čega su i vrlo zahtjevna teološka pitanja postala dostupna i perceptibilna običnom čovjeku.

Literatura

- Al-Ash'arī, Abū-Ḥasan (bez godine izdanja). *Al-Ibāna an uṣūl ad-diyāna*, Beirut – Liban, Dār ibn Zaydūn.
- Al-Bazdawī, Abu l-Yusr (2003). *Uṣūlu d-dīn*, uredio Hans Peter Lins, prilagodio i komentar napisao dr. Aḥmad Ḥijāzī As-Saqā. Kairo: Al-Maktabatu al-Azhariyyatu li-t-Turāt.
- Al-Māturīdī, Abū Maṣṣūr (bez godine izdanja). *Kitāb at-tawḥīd*, uredio Fathullāh Ḥalīf, Al-Iskandariyya, Dār al-Jāmi'at al-Miṣriyya.
- B. D. Burrell CSC (2016). “Stvaranje”, u: T. Winter, ur. *Kembridžski priručnik klasične islamske teologije*. Sarajevo: Međunarodni forum Bosna.
- Chittick, C. William (1989). *The Sufi Path of Knowledge: Ibn al-Arabi's metaphysics of knowledge*. Albany: State University of New York Press.
- S. Gašević (2000). “Mevlud”, u. Dž. Obradović, ur. *Mevlud u životu i kulturi Bošnjaka*. Sarajevo: Bošnjačka zajednica kulture Preporod.
- Hafizović, Rešid (2006). *Imanski šarti u svjetlu klasičnog muslimanskog mišljenja*. Sarajevo: Fakultet islamskih nauka i El-Kalem.
- Hafizović, Rešid (2018). *Islam u kulturnom identitetu Evrope*. Sarajevo: Ibn Sina.
- Hafizović, Rešid (2015). *Ljudsko lice u ogledalu sufijске literature*. Sarajevo: Ibn Sina.
- Hafizović, Rešid (2017). *Spoznaja, prva vrijednost islama: Prilog spoznajnoj teoriji u islamu*. Sarajevo: Ibn Sina.
- Hafizović, Rešid (2015). *Stubovi islama i džihad*. Sarajevo: Connectum.
- Martin, C. Richard, Woodward, R. Mark, Atmaja, S. Dwi (1997). *Defenders of Reason in Islam: Mu'tazilism from Medieval School to Modern Symbol*. Oxford: Oneworld.
- Meyerovitch, Eva de Vitray (1988). *Antologija sufijских tekstova*. Zagreb: Naprijed.
- Nasr, S. Hossein (2000). *Ideals and Realities of Islam*. Chicago: ABC International Group, Inc.
- Nasr, S. Hossein (1995). *Muhammad: Man of God*. Chicago: ABC International Group, Inc.
- Nasr, S. Hossein (2004). *Živi sufizam: ogledi o sufizmu*. Sarajevo: Ibn Sina.
- Wolfson, H. Austryn (1976). *The Philosophy of The Kalam*. Cambridge, Massachusetts and London, England: Harvard University Press.

بايرام ديزداريفيتش

انعكاسات أصولية في قصيدة المولد النبوي للحافظ صالح غاشيفيتش

الموجز

يجب لكل ما يُفعل أو يقال أن يكون مكسوا في السياق الذي يتسبب به ذلك الفعل. إن قصائد المولد النبوي هي تعبير عن المحبة التي يكتنّها المسلمون لرسول الله صلى الله عليه وسلم على مر القرون، وقد تجسدت تلك المحبة جزئياً على الأقل في أبيات قصائد المولد النبوي. سنلقي في هذا المقال نظرة على الانعكاسات الأصولية الموجودة في قصيدة المولد النبوي للحافظ صالح غاشيفيتش، حيث إن المسلمين في هذه البلاد، كانوا وما زالوا يستندون في تفكيرهم وفهمهم للعالم إلى ما جاء في المذهب الحنفي والعقيدة الماتريدية، وإلى الاعتناء بالرأي الصوفي الذي أثر بقوة في التراث الثقافي الإسلامي في منطقتنا، وهذا الذي تكشف عنه بوضوح قصيدة المولد النبوي للحافظ صالح غاشيفيتش.

الكلمات الرئيسية: قصيدة المولد النبوي، الحافظ صالح غاشيفيتش، العقيدة الحنفية الماتريدية، الرأي الصوفي، التراث الثقافي.

Summary

THEOLOGICAL REFLECTIONS
IN MAWLUD BY SALIH GAŠEVIĆ

Bajram Dizdarević

Every action and every utterance must reflect the context of the effect that it eventually makes. Mawlud is poetry which as such for centuries is expressing the love for the blessed Muhammed, p.b.u.h., and as such it presents at least partially the embodiment of that love in the form of verse. In this article we reflect upon the theological aspects found in Mawlud by Gašević, keeping in mind that the Muslims of our region, in the past as well as at present time, are by large, in their thinking and in their understanding of the world, determined by their own particular interpretative modes which spring from our cultural and intellectual climate which clearly reflects Hanafi – Maturidi interpretative school of thought and bears a strong mark of exceptionally well preserved Sufi tradition, which made a significant impact on local Muslim cultural heritage as well, is clearly reflected in the text of Mawlud which is the subject of our research.

Keywords: mawlud, hafiz Salih Gašević, Hanafi-Maturidi school of thought, Sufi tradition, cultural heritage